

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Het psychologisch welbevinden van Nederlandse adolescenten met lesbische moeders die gebruik maakten van een bekende, niet-anonieme of anonieme spermadonor

Is donortype belangrijk?

van Rijn-van Gelderen, L.; Gartrell, N.; Bos, H.

DOI

[10.5117/PED2018.2.004.RIJN](https://doi.org/10.5117/PED2018.2.004.RIJN)

Publication date

2018

Document Version

Final published version

Published in

Pedagogiek

License

CC BY-NC-ND

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Rijn-van Gelderen, L., Gartrell, N., & Bos, H. (2018). Het psychologisch welbevinden van Nederlandse adolescenten met lesbische moeders die gebruik maakten van een bekende, niet-anonieme of anonieme spermadonor: Is donortype belangrijk? *Pedagogiek*, 38(2), 169-187. <https://doi.org/10.5117/PED2018.2.004.RIJN>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the Library of the University of Amsterdam (<https://dare.uva.nl>)

Het psychologisch welbevinden van Nederlandse adolescenten met lesbische moeders die gebruik maakten van een bekende, niet-anonieme of anonieme spermadonor

Is donortype van belang?

Loes van Rijn-Van Gelderen, Nanette Gartrell en Henny Bos

PED 38 (2): 169–205

DOI: 10.5117/PED2018.2.004.RIJN

Abstract

Self-esteem and problem behavior in Dutch adolescents conceived through sperm donation in planned lesbian-mother families: Is donor type of importance?

Until 2004, Dutch women seeking donor insemination through medical facilities could opt for open-identity or anonymous donors. Currently, Dutch medical facilities are only allowed to use sperm from open-identity donors. Focusing on adolescents who were born before 2004, the present study provides a unique opportunity to compare the well-being of those conceived through different donor types: known, open-identity, or anonymous. The present study is based on 67 Dutch adolescents (mean_{age} = 16.04) conceived through sperm donation in lesbian-mother families. Participating adolescents were asked to complete the Rosenberg Self-Esteem Scale, the Youth Self-Report, and to answer questions about their donor. Thirty-three adolescents were conceived through known, 22 through open-identity, and 12 through anonymous donors. No significant differences were found on self-esteem or problem behavior among adolescents conceived through the three donor types. Likewise, no significant differences were found on these variables for adolescents with known donors who indicated that these men did or did not play important roles in their lives. Feeling uncomfortable about not knowing one's donor was associated with lower levels of self-esteem and more externalizing problem behavior. That donor type has no bearing on

adolescent self-esteem and problem behavior may help in guiding the donor choices of prospective lesbian parents.

Keywords: self-esteem, problem behavior, adolescents, planned lesbian families, sperm donation

Inleiding

Kinderen die zijn verwekt met sperma van een niet-bekende donor (zowel identiteit-geregistreerde donoren, waarbij informatie beschikbaar komt als het kind een bepaalde leeftijd bereikt, als volledig anoniem) hebben slechts beperkte informatie over hun genetische achtergrond. Dit zou volgens sommige wetenschappers kunnen leiden tot problemen bij de identiteitsontwikkeling van deze kinderen (Landau, 1998; Winter et al., 2012), welke weer van negatieve invloed zouden zijn op hun psychologisch welbevinden (Baran & Pannor, 1993; Landau, 1998). Deze veronderstellingen zijn echter gebaseerd op studies die aantonen dat adoptiekinderen baat hebben bij het hebben van kennis over hun biologische achtergrond (Grotevant, Dunbar, Kohlar, & Esau, 2000).

Alhoewel het de vraag is of kennis over adoptiekinderen wel van toepassing is op kinderen die zijn verwekt met donorsperma (Golombok, 2015; Ilioi & Golombok, 2014), wordt deze vergelijking wel vaak gemaakt in publieke discussies over anonieme spermadonatie (Crabb & Augoustinos, 2008). Ook hebben er in verschillende landen (waaronder Nederland en Nieuw-Zeeland) aanpassingen in het beleid omtrent donorinseminatie plaatsgevonden omdat adoptiekinderen last bleken te hebben van het gebrek aan (volledige) informatie over hun (genetische) achtergrond (Ravelingien & Pennings, 2013). Door de beleidsaanpassingen mogen vruchtbaarheidsklinieken in deze landen nu alleen werken met sperma van identiteit-geregistreerde donoren. Daarnaast hebben Nederlandse kinderen die verwekt zijn door donorinseminatie recht op informatie over hun donor wanneer zij 16 jaar oud worden. Ondanks deze regels vertelt de meerderheid van heteroseksuele ouders die een donorkind hebben hun kinderen niet over de methode van verwekking (Freeman & Golombok, 2012; Readings, Blake, Casey, Jadva, & Golombok, 2011; Sälevaara, Suikkari, & Söderström-Anttila, 2013). Hierdoor is moeilijk te onderzoeken of donorkinderen, net als geadopteerde kinderen, (identiteits)problemen ervaren doordat zij beperkte of geen toegang hebben tot hun genetische achtergrond.

In tegenstelling tot het gebrek aan openheid van heteroseksuele ouders over de manier van conceptie van hun met donorsperma verwekte kinderen (Beeson, Jennings, & Kramer, 2011; Greil, Slason-Blevins, & McQuillan, 2010; Jadva, Freeman, Kramer, & Golombok, 2009; Miall, 1986, 1994), vertellen lesbische moeders hun kinderen over de donorverwekking op een jonge leeftijd. Dit geldt zowel voor moeders die een bekende (een kennis, vriend of familielid) als identiteit-geregistreerde of anonieme donor hebben gebruikt (Agigian, 2004; Jadva, Freeman, Kramer, & Golombok, 2010; Scheib, Riordan, & Ruben, 2005). Daarnaast blijkt dat wanneer deze kinderen de adolescentie hebben bereikt, zij zich net zo hebben ontwikkeld als hun leeftijdsgenoten met heteroseksuele ouders en dat de adolescenten met lesbische moeders meer sociale, academische en totale competenties hebben (Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health, 2013; Gartrell & Bos, 2010; Van Rijn-van Gelderen, Bos, & Gartrell, 2015; Goldberg, 2010).

De *National Longitudinal Lesbian Family Study* (NLLFS) is één van de weinige studies waarbij informatie beschikbaar is over het type donor (bekend, identiteit-geregistreerde en anoniem) dat lesbische moeders hebben gebruikt bij het krijgen van hun kind (Gartrell, Peyser, & Bos, 2011). De moeders in deze studie kozen hun spermadonoren in de jaren '80 toen de Amerikaanse vruchtbaarheidsklinieken voor het eerst hun deuren openen voor lesbische vrouwen. Op het moment dat de NLLFS kinderen 17 jaar oud waren, gaf 66.7% van de adolescenten met een identiteit-geregistreerde donor (24.7% van de onderzoeksgroep) aan dat zij graag contact met hun donor wilden opnemen zodra zij de 18^e jarig leeftijd hebben bereikt en 23% van degene met anonieme donoren (39.0% van de onderzoeksgroep) gaf aan dat zij wensten hun donor te kennen (Bos & Gartrell, 2010). Overeenkomstige resultaten met betrekking tot identiteit-geregistreerde donoren werden ook gevonden in een andere studie (Scheib et al., 2005). Daarnaast bleek dat NLLFS adolescenten met bekende donoren en NLLFS adolescenten met onbekende donoren (zowel identiteit-geregistreerde als anoniem) niet verschilden in internaliserende en externaliserende gedragsproblemen en kwaliteit van leven (Bos & Gartrell, 2010; Gartrell & Bos, 2010; Van Gelderen, Gartrell, Bos, Hermann, & Perrin, 2012). Echter, binnen de NLLFS studie is niet gekeken naar het zelfvertrouwen van adolescenten, terwijl bekend is dat zelfvertrouwen een belangrijke mediatie variabele is tussen negatieve ervaringen en probleemgedrag (bijvoorbeeld Dubois & Tevendale, 1999; Jasinskaja-Lahti & Liebkind, 2001; Lee & Stone, 2012). Daarnaast is geen vergelijking gemaakt tussen adolescenten met bekende donoren die wel of geen belangrijke rol in hun leven spelen en ook

ontbreekt informatie over verbanden tussen de gevoelens van adolescenten met identiteit-geregistreerde en anonieme donoren en hun psychologisch welbevinden.

De huidige studie is uitgevoerd in Nederland en alle adolescenten die participeren in de studie zijn geboren voor 2004, waardoor hun moeders nog de mogelijkheid hadden om te kiezen voor een bekende, identiteit-geregistreerde of anonieme donor. Voor de adolescenten die aan dit onderzoek meededen en wiens moeders een identiteit-geregistreerde donor hebben gebruikt, is het belangrijk om te vermelden dat op het moment dat zij meededen aan de studie de gegevens van hun donoren voor hen nog niet beschikbaar waren. Voor kinderen die voor 2004 geboren waren, gold namelijk nog dat zij pas toegang tot deze gegevens kregen als zij 18 jaar waren (in tegenstelling tot de huidige grens van 16 jaar).

Het eerste doel van huidige studie was dan ook te onderzoeken of adolescenten verwekt met een bekende donor verschilden van adolescenten verwekt door een (nog) onbekende donor (dus zowel een anonieme donor als een identiteits-geregistreerde donor die op dat moment voor hen ook nog onbekend was) in zelf-gerapporteerd welbevinden (zelfvertrouwen en probleemgedrag). Ook werd onderzocht of een verschil in welbevinden van adolescenten werd gevonden wanneer de drie donortypegroepen (bekend, identiteit-geregistreerde, anoniem) met elkaar werden vergeleken. Het tweede doel van de studie was te onderzoeken of het welbevinden van adolescenten met bekende donoren die een belangrijke rol in hun leven spelen verschilde van het welbevinden van adolescenten met bekende donoren die geen belangrijke rol in hun leven spelen. Het derde doel was te onderzoeken hoe (on)tevreden adolescenten met identiteit-geregistreerde en anonieme donoren waren over het feit dat zij hun donor (nog) niet kennen en of deze gevoelens samenhangen met hun welbevinden.

Methode

Deelnemers

Zevenzestig adolescenten (36 meisjes) die zijn geboren en opgegroeid bij twee lesbische moeders in Nederland deden aan deze studie mee. De leeftijd van de adolescenten varieerde van 13 tot 18 jaar ($M = 16.04$, $SD = 1.32$). De meerderheid had één broer of zus (83,6%) en hun gezinnen leefden in grote steden of middelgrote dorpen (89,6%). In bijna 81% van alle deelnemende gezinnen waren de moeders nog bij elkaar.

Procedure

De moeders van de deelnemende adolescenten werden tussen 2001 en 2002 geworven voor de *Dutch Longitudinal Lesbian Family Study* (DLLFS). De werving gebeurde op vier manieren: de moeders werden geworven via de vruchtbaarheidsklinieken waar zij in het verleden medische hulp kregen, de moeders ontvingen informatie over de studie via de grootste belangenorganisatie voor lesbische, homo en biseksuele (LHB) (wens)ouders, de moeders zagen een oproep voor de studie in een tijdschrift voor lesbische vrouwen en/of de moeders hoorden over de studie door flyers bij gezondheidsdiensten specifiek voor homo- en biseksuelen.

Inclusiecriteria voor deelname aan de studie waren: 1) het target-kind moest zijn verwerkt door donorsperma, 2) het target-kind moest zijn geboren bij twee lesbische moeders en 3) het target-kind moest tussen de 4 en 8 jaar oud zijn. Dit resulteerde in een onderzoeksgroep van 100 gezinnen (Bos, 2004). Alle moeders hadden toestemming gegeven om in de toekomst nogmaals te worden benaderd voor onderzoek.

In 2011 namen we weer contact op met de moeders en vroegen hen of we toestemming hadden om hun inmiddels adolescente kinderen te vragen of zij twee met wachtwoord beveiligde online vragenlijsten zouden willen invullen. Hier gaf 82% van de moeders toestemming voor. Alleen adolescenten die de Youth Self Report (YSR) hadden ingevuld en die jonger waren dan 19 jaar (in verband met de leeftijdslimiet voor de YSR) deden mee aan de huidige studie. Dit resulteerde in een onderzoeksgroep van 67 adolescenten. Toestemming voor het uitvoeren van de studie was verkregen bij de ethische commissie van onze afdeling. Zowel moeders als hun adolescenten gaven schriftelijk toestemming.

Meetinstrumenten

Donor type en gevoelens over de donor

Adolescenten werd gevraagd of zij hun donor kenden (0 = *nee*, 1 = *ja*). Adolescenten die aangaven dat zij hun donor niet kenden, werd gevraagd of hun donor identiteit-geregistreerd of anoniem was. Adolescenten met een identiteit-geregistreerde donor werd gevraagd of zij hun donor wilden ontmoeten wanneer zij oud genoeg zouden zijn om dat te mogen. Degenen met een bekende donor werd gevraagd of de donor een belangrijke rol in hun leven speelde (0 = *nee*, 1 = *ja*). Adolescenten met een identiteit-geregistreerde en anonieme donor werden gevraagd om op een 5-puntsschaal aan te geven hoe zij zich voelden over het niet kennen van hun donor (1 = *helemaal niet vervelend*, 5 = *heel erg vervelend*). De vraag werd ook aan

adolescenten met een identiteit-geregistreerde donor gesteld omdat deze adolescenten nog te jong waren om hun donor te kunnen ontmoeten op het moment dat de data voor deze studie werden verzameld.

Zelfvertrouwen

Het zelfvertrouwen van de adolescenten werd gemeten met de Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES) (Rosenberg, 1979; Rosenberg, Schooler, & Schoenbach, 1989). Deze vragenlijst bevat 10 vragen, zoals “Ik ben tevreden over mijzelf”, met antwoordmogelijkheden van 1 = *past helemaal niet bij mij* tot 4 = *past goed bij mij*. De RSES blijkt betrouwbaar in verschillende onderzoeksgroepen, en de lijst is gevalideerd voor gebruik bij adolescenten (Blascovich & Tomaka, 1991; Rosenberg, 1989). Cronbach's alpha was .85.

Probleemgedrag

De YSR werd gebruikt om internaliserend (i.e. gevoelens en gedragingen gerelateerd aan de adolescent zelf, zoals “*Ik ben ongelukkig, verdrietig of depressief*”, 31 vragen) en externaliserend probleemgedrag (i.e. activiteiten gericht op anderen, zoals “*Ik hou me niet aan de regels thuis, op school, of ergens anders*”, 32 vragen) te meten. De YSR staat bekend om zijn betrouwbaarheid, interne consistentie en factorstructuur en daarnaast is de lijst gestandaardiseerd met Nederlandse onderzoeksgroepen (Achenbach & Rescorla, 2001; De Groot, 1996).

Adolescenten werd gevraagd om voor iedere vraag aan te geven in hoeverre dit bij hun gedrag/gevoelens in de afgelopen 6 maanden paste (0 = *helemaal niet*, 1 = *een beetje of soms*, 2 = *duidelijk of vaak*). Alle scores per schaal werden bij elkaar opgeteld om zo een score voor internaliserend en externaliserend probleemgedrag te krijgen. Cronbach's alphas was .87 voor internaliserend probleemgedrag en .86 voor externaliserend probleemgedrag.

Statische analyses

Om het zelfvertrouwen en het probleemgedrag van adolescenten met bekende, identiteit-geregistreerde en anonieme donoren te vergelijken, werd vanwege het klein aantal deelnemers per donorgroep de non-parametrische Mann-Whitney U toets (Gliner, Morgan, & Leech, 2011) uitgevoerd. Om te onderzoeken of de resultaten ook stand zouden houden in een grote gesimuleerde steekproef werden bootstrap significantie toetsen uitgevoerd. *Bootstrapping* is een non-parametrische benadering welke van nut kan zijn bij kleine onderzoeksgroepen wanneer een normale verdeling niet

wordt verwacht (Efron & Tibshiriani, 1993; Wilcox, 2005; Wilcox & Keselman, 2003; Zhang, 2015). Bij *bootstrapping* worden random steekproeven gegenereerd aan de hand van de oorspronkelijke dataset. Voor deze studie werd gebruikt gemaakt van 5000 generaties. Als de 95% betrouwbaarheidsintervallen niet overlappen, was er een significant verschil tussen bekende en (niet-)anonieme donoren op de onderzochte variabelen. Dezelfde analyses werden zowel uitgevoerd voor de vergelijking van zelfvertrouwen en probleemgedrag van adolescenten met bekende, identiteit-geregistreerde en anonieme donoren als voor de vergelijking tussen de adolescenten bij wie de donor wel en geen belangrijke rol in hun leven speelden.

Om het verband tussen hoe adolescenten zich voelden over het niet kennen van hun donor en hun zelfvertrouwen en internaliserend/externaliserend probleemgedrag te onderzoeken, werden Spearman correlaties berekend. Ook voor deze analyses werd de bootstrap methode gebruikt. Het berekende verband in de 5000 gegenereerde steekproeven was significant bij $p < .05$ wanneer de 95% betrouwbaarheidsintervallen van de bootstrap analyses geen 0 bevatten.

Resultaten

Descriptieve informatie

Bijna één derde van 67 adolescenten ($n = 22$) bleek verwekt door sperma van een identiteit-geregistreerde donor terwijl 12 adolescenten (17.9%) waren verwekt door sperma van een anonieme donor. In totaal waren dan ook 34 (50.7%) adolescenten in de onderzoeksgroep verwekt door donoren die op het moment van de meting anoniem waren aangezien de adolescenten met identiteit-geregistreerde donoren nog te jong waren om de donoren te kunnen en mogen benaderen. Van de 33 adolescenten (49.3%) met bekende donoren, gaven 20 adolescenten aan dat hun donor een belangrijke rol in hun leven speelde, terwijl 13 adolescenten aangaven dat hun donor geen belangrijke rol in hun leven speelde. Van de 22 adolescenten verwekt met sperma van een identiteit-geregistreerde donor hadden 11 adolescenten het plan om hun donor in de toekomst te ontmoeten wanneer zijn 18 jaar oud zijn. Van de 11 adolescenten die niet van plan waren om hun donor in de toekomst te ontmoeten, waren er twee al 18 jaar oud.

Bekende versus op dit moment anonieme donoren

In tabel 1 staan de gemiddelden en standaarddeviaties voor zelfvertrouwen, internaliserend probleemgedrag en externaliserend probleemgedrag

van de adolescenten met bekende en op dit moment anonieme donoren weergegeven. Voor de gehele groep waren de gemiddelde scores voor zelfvertrouwen 3.21 ($SD = 0.47$), voor internaliserend probleemgedrag 9.39 ($SD = 6.92$) en voor externaliserend probleemgedrag 11.30 ($SD = 5.82$). Aangezien de maximum te behalen scores 62 (voor internaliserend probleemgedrag) en 64 (voor externaliserend probleemgedrag) waren, laten deze gemiddelde scores zien dat de adolescenten in deze studie gemiddeld relatief weinig probleemgedrag rapporteerden. Mann-Whitney toetsen werden uitgevoerd om te kijken of adolescenten met bekende en op dit moment anonieme donoren van elkaar verschilden in mate van zelfvertrouwen, internaliserend probleemgedrag of externaliserend probleemgedrag. Uit deze analyses kwamen geen significante verschillen tussen de groepen naar voren (zie Tabel 1). Dit werd bevestigd door de *bootstrapping* analyses. Deze analyses lieten namelijk voor alle variabelen een overlap in 95% betrouwbaarheidsintervallen van adolescenten met bekende en (niet-) anonieme donoren zien, wat betekent dat we geen bewijs vonden voor de hypothese dat de groepen op één van de variabelen significant van elkaar verschilden (zie Tabel 1).

Tabel 1 Vergelijking van het zelfvertrouwen en probleemgedrag van adolescenten met bekende, identiteit-geregistreerde en anonieme donoren

	Gemiddelde	SD	Mann-Whitney (M-W) U		Bootstrap 95% Betrouwbaarheids interval ¹	
			M-W U	p	Laagste	Hoogste
<i>Zelfvertrouwen</i>			555.0	.945		
Adolescent ² :						
Kent de donor	3.21	0.43			3.05	3.35
Kent de donor niet	3.21	0.50			3.04	3.37
<i>Internaliserend probleemgedrag</i>			522.0	.624		
Adolescent ² :						
Kent de donor	9.09	7.32			6.64	11.75
Kent de donor niet	9.68	6.61			7.64	11.76
<i>Externaliserend probleemgedrag</i>			550.5	.895		
Adolescent ² :						
Kent de donor	11.18	5.33			9.34	13.06
Kent de donor niet	11.41	6.34			9.41	13.54

¹ Gebaseerd op een gegenereerde steekproef van N = 5,000 ² Kent de donor: n = 33, Kent de donor niet: n = 34

Bekende versus identiteit-geregistreerde en anonieme donoren

Voor de bovengenoemde analyses werden de adolescenten met identiteit-geregistreerde en anonieme donoren in één groep geplaatst. Om te kijken of deze samenvoeging de resultaten niet hadden beïnvloed, hebben we dezelfde analyses uitgevoerd met de drie donorgroepen. Met de Mann-Whitney U toetsen vonden we geen significante verschillen in zelfvertrouwen, internaliserend probleemgedrag en externaliserend probleemgedrag wanneer adolescenten met bekende, identiteit-geregistreerde en anonieme donoren werden vergeleken. Ook lieten *bootstrap* analyses voor alle variabelen een overlap in 95% betrouwbaarheidsintervallen van de drie groepen zien en dus vonden we wederom geen bewijs dat de drie groepen significant van elkaar verschilden op de onderzochte variabelen (zie Tabel 2).

Adolescenten met bekende donoren: De rol van de donor

Voor alle bestudeerde variabelen (zelfvertrouwen, internaliserende gedragsproblemen en externaliserende gedragsproblemen) lieten de Mann-Whitney U toetsen geen significante verschillen zien tussen de adolescenten met bekende donoren die hun donor wel of niet belangrijk vonden. *Bootstrapping* analyses bevestigden wederom het gebrek aan significante verschillen aangezien ook voor deze vergelijking een overlap in 95% betrouwbaarheidsintervallen tussen de twee groepen werd zien (zie Tabel 3).

Adolescenten met identiteit-geregistreerde en anonieme donoren: Verbanden tussen gevoelens over het niet kennen van de donor en het zelfvertrouwen en probleemgedrag

De gemiddelde score op de vraag over de gevoelens van adolescenten over het niet kennen van hun donor was 1.94 ($SD = 1.28$), waarbij een score 5 voor *heel erg vervelend* stond (Figuur 1 toont de frequenties voor alle antwoorden op deze vraag). Spearman correlaties tussen gevoelens over het niet kennen van de donor enerzijds en het zelfvertrouwen en de externaliserend probleemgedrag van de adolescenten anderzijds waren significant: Adolescenten die het vervelender vonden dat zij een identiteit-geregistreerde of anonieme donor hadden, rapporteerden minder zelfvertrouwen ($r = -.41, p = .016$) en meer externaliserend probleemgedrag ($r = .48, p = .004$). Er werd geen verband gevonden tussen gevoelens over het niet kennen van de donor en internaliserend probleemgedrag ($r = .27, p = .120$). *Bootstrapping* analyses voor zowel zelfvertrouwen als externaliserend probleemgedrag toonden dat het verband met gevoelens over het niet kennen van de donor geen 0 bevatte (zelfvertrouwen: 95% CI = $-.61; -.09$, externaliserend probleemgedrag: 95% CI = $.25; .71$). Dit gaf aan dat de resultaten significant

Tabel 2 Vergelijkingen van zelfvertrouwen en probleemgedrag van adolescenten met bekende, identiteit-geregistreerde en anonieme donoren

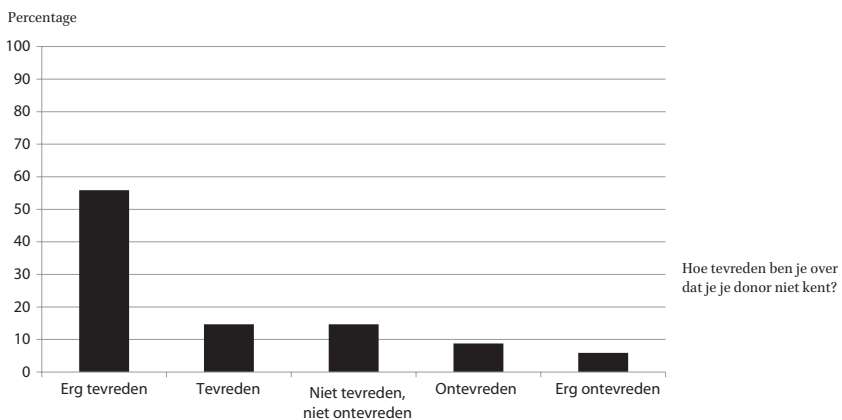
	Mann-Whitney (M-W) U						Hoogste	
	Bekend versus (niet-)anoniem			Niet-anoniem versus anoniem				
	M-W U	p	M-W U	p	M-W U	p		
<i>Zelfvertrouwen</i>	<i>SD</i>							
Donor type ² :								
Bekend	3.21	0.43	363.0	.999	192.50	.889	124.0	.772
Niet-anoniem/identiteit-geregistreerd	3.17	0.53						
Anoniem	3.28	0.47						
<i>Internaliserend probleemgedrag behavior</i>								
Donor type ² :								
Bekend	9.09	7.32	331.0	.581	191.0	.857	123.0	.745
Identiteit-geregistreerd/Niet-anoniem	9.95	6.89						
Anoniem	9.17	6.34						
<i>Externaliserend probleemgedrag</i>								
Donor type ² :								
Bekend	11.18	5.33	338.50	.673	184.0	.719	117.0	.600
Identiteit-geregistreerd/Niet-anoniem	12.18	7.03						
Anoniem	10.00	4.81						

¹ Gebaseerd op een gegenereerde steekproef van N = 5,000² Bekend: n = 33, Identiteit-geregistreerd: n = 22, Anoniem: n = 12

Tabel 3 Zelfvertrouwen en probleemgedrag van adolescenten met een bekende donor gerelateerd aan belang van donor

	Gemiddelde	SD	Mann-Whitney (M-W) U		Bootstrap 95% Betrouwbaarheids-interval ¹	
			M-WU	p	Laagste	Hoogste
<i>Zelfvertrouwen</i>			123.50	.809		
Donor speelt belangrijke rol in adolescenten hun leven ²						
Nee	3.21	0.48			2.91	3.48
Ja	3.20	0.41			3.03	3.38
<i>Internaliserend probleemgedrag</i>			125.0	.853		
Donor speelt belangrijke rol in adolescenten hun leven ²						
Nee	9.54	9.00			5.19	14.86
Ja	8.80	6.24			6.24	11.40
<i>Externaliserend probleemgedrag</i>			114.0	.555		
Donor speelt belangrijke rol in adolescenten hun leven ²						
Nee	11.62	5.87			8.73	14.64
Ja	10.90	5.09			8.75	13.33

¹ Gebaseerd op een gegenereerde steekproef van N = 5,000; ² Nee: n = 13, Ja: n = 20

Figuur 1 Percentage van het aantal antwoorden per categorie wanneer adolescenten werd gevraagd hoe tevreden zij waren of niet kennen van hun donor (alleen gevraagd aan adolescenten met een op dit moment anonieme donoren)

waren wanneer $p < .05$ als grens werd gehanteerd. Bootstrapping voor de correlatie tussen gevoelens over het niet kennen van de donor en internaliserend probleemgedrag resulteerde niet in significante resultaten (95% CI = $-.06; .57$).

Discussie

De nadruk van deze studie lag op het zelfvertrouwen en het probleemgedrag van adolescenten die zijn verwekt met de hulp van donorsperma en zijn geboren en opgegroeid bij lesbische moeders. Meer specifiek waren we geïnteresseerd in mogelijke verschillen tussen adolescenten met (1) bekende, identiteit-geregistreerde en anonieme donoren en (2) bekende donoren die als belangrijk worden beschouwd en adolescenten die aangeven dat de donor geen belangrijke rol in hun leven speelt. Daarnaast onderzochten we voor identiteit-geregistreerde donoren hoe adolescenten zich voelden over dat zij hun donor nog niet kenden en hoe dit gevoel was gerelateerd aan hun zelfvertrouwen en probleemgedrag.

We vonden geen significante verschillen in probleemgedrag van adolescenten met bekende en (niet-)anonieme donoren. Alhoewel het niet vinden van verschillen niet betekent dat we de nul hypothese (er zijn geen verschillen tussen de groepen) kunnen accepteren, zijn de resultaten wel in lijn met eerder onderzoek. Zo kwamen soortgelijke resultaten naar voren uit het NLLFS onderzoek dat werd uitgevoerd toen de kinderen van lesbische moeders zowel 10 als 17 jaar oud waren. Belangrijk om te weten is dat de bevindingen van de NLLFS waren gebaseerd op rapportage door de moeders (zij vulden de *Child Behavior Checklist* in), terwijl het probleemgedrag van adolescenten in de huidige studie was gemeten door zelfrapportage (de *Youth Self-Report*). Beide resultaten zijn van belang omdat eerder is gebleken dat adolescenten beter in staat zijn om internaliserend probleemgedrag te identificeren, terwijl ouders beter in staat zijn om externaliserend probleemgedrag te specificeren (zie bijvoorbeeld Kosterman et al., 2010). Naast het probleemgedrag van adolescenten met lesbische moeders, onderzochten we in de huidige studie ook het zelfvertrouwen van deze groep. De bevindingen met betrekking tot zelfvertrouwen waren in dezelfde richting als die van probleemgedrag: het zelfvertrouwen van adolescenten was niet gerelateerd aan donortype. Deze bevinding is relevant omdat, ondanks dat bekend is dat zelfvertrouwen een belangrijk concept in de adolescentiefase is (Harter, 1993; Luyckx, Schwartz, Goossens, & Missotten, 2011), de

mate van zelfvertrouwen van adolescenten met lesbische moeders die gebruik hebben gemaakt van spermadonatie nog niet eerder is onderzocht.

Om zeker te weten dat onze resultaten niet werden beïnvloed door het samenvoegen van de adolescenten met identiteit-geregistreerde en anonieme donoren, hebben we nog extra analyses uitgevoerd. Ook uit deze analyses kwamen geen significante verschillen tussen adolescenten met verschillende donortypen naar voren. Dat deze analyses mogelijk waren, komt doordat de adolescenten in deze studie allemaal zijn geboren voor 2004, het jaar waarin het verboden werd om gebruik te maken van anonieme spermadonoren. Van alle adolescenten in de huidige studie is 49% verwekt met de hulp van sperma van bekende donoren. Lesbische vrouwen die kiezen voor een bekende donor denken verschillend over de gewenste mate van betrokkenheid van de donoren bij de opvoeding van hun kinderen (Almack, 2006; Gattrell, Bos, Goldberg, Deck, Van Rijn-van Gelderen, 2014; Goldberg & Allen, 2007; Ryan-Flood, 2005). Zo vonden sommige studies dat de meerderheid van de vrouwen die gebruik maakten van een bekende donor, hopen dat de donor slechts af en toe contact heeft met hun kind (Chabot & Ames, 2004; Hertz, 2002, McNair, Dempsey, Perlesz, & Wise, 2002). In de huidige studie hebben we de moeders of de donoren niet gevraagd naar de betrokkenheid van de donoren of over hoe de betrokkenheid zich over de tijd heen ontwikkelde. Echter, de meerderheid van adolescenten met bekende donoren gaven aan dat de donor een belangrijke rol in hun leven speelt. Adolescenten met bekende donoren die aangaven dat hun donor een belangrijke rol in hun leven speelt, verschilden niet in de mate van zelfvertrouwen en probleemgedrag van hun leeftijdsgenoten die aangaven dat hun donor geen belangrijke rol in hun leven speelt. Dit suggereert dat moeders in staat zijn om de donor op een dergelijke manier bij de opvoeding te betrekken, dat het aansluit bij de behoeften van de adolescenten zelf. Dit sluit aan bij de bevindingen van Touroni and Coyle (2002): zij vonden dat lesbische moeders van kinderen die waren verwekt met sperma van een bekende donor in staat waren om de rollen, verantwoordelijkheden en grenzen in omgang met de donor zo te regelen dat deze overeenkwamen met de wensen van het hele gezin.

We hebben in de huidige studie niet verder gevraagd naar de specifieke rollen van bekende donoren in gezinnen waarbij de rol van de donor als belangrijk werd gezien. Ook hebben we niet gevraagd hoe betrokken de donoren waren (bijvoorbeeld of hij betrokken is bij de (dagelijkse) opvoeding of dat hij alleen af en toe langskomt) en of de donoren een officiële ouderrol hebben (wordt de donor bijvoorbeeld betrokken bij belangrijke beslissingen over het kind?). Toekomstig onderzoek zou extra informatie

over deze ontwerpen kunnen genereren door diepte-interviews met kinderen, moeders en de donoren te houden. Zo zou ook kunnen worden onderzocht of kinderen de donor zien als hun vader, wat vaak wordt verondersteld door derden (Barrett, 1997; Goldberg & Allen, 2013) of dat zij de donor juist een andere rol toekennen. Het is ook van belang dat wordt gekeken naar de relatie tussen de betrokkenheid van de donor en de gevoelens van de co-moeder, aangezien zij vaak het gevoel heeft dat zij haar rol als ouder en haar ouderidentiteit moet verdedigen (Bos, 2004; Goldberg & Allen, 2013).

Een andere bevinding van deze studie was dat van de adolescenten met identiteit-geregistreerde donoren ongeveer de helft van deze groep aan gaf dat zij, nadat informatie over de donor beschikbaar komt, dan ook daadwerkelijk contact willen hebben. We hebben hen alleen niet gevraagd naar wat zij dan zouden willen weten of waarom zij contact zouden willen hebben. Scheib en haar collega's (2005) vonden dat adolescenten met identiteit-geregistreerde donoren in het bijzonder geïnteresseerd waren in vragen zoals: "Hoe is hij?" en "Hoe ziet hij er uit?". In de studie van Scheib et al. (2005) waren zowel adolescenten van lesbische moeders, als adolescenten van bewust-alleenstaande moeders en vader en moeder gezinnen meegenomen. De adolescenten uit deze drie verschillende groepen verschilden niet over hun interesse in de donor en alle adolescenten voelden zich comfortabel over het hebben van een identiteit-geregistreerde donor. Vanfraussen en collega's (2003) voerden een studie uit naar Vlaamse kinderen en adolescenten die waren verwekt met de hulp van sperma van anonieme donoren. Van deze groep rapporteerde ongeveer de helft dat zij het verlangen hadden om de identiteit van hun donor te leren kennen (ibid.). Volgens sommige wetenschappers beïnvloeden de attitudes die ouders hebben met betrekking tot een identiteit-geregistreerde of anonieme donor mede de interesse en gevoelens die kinderen voor hun donoren hebben. Grace en collega's (2008), bijvoorbeeld, beargumenteerden dat openlijke nieuwsgierigheid van moeders over in hoeverre hun kind op de donor lijkt qua uiterlijk en karakter ervoor zorgt dat de donor relevant en een persoon (in plaats van iets abstracts) werd.

De meeste adolescenten in de huidige studie met (nu nog) anonieme donoren voelden zich niet vervelend over het feit dat zij hun donor niet kenden; degenen die zich hier wel minder goed over voelden, rapporteerden ook minder zelfvertrouwen en meer probleemgedrag. Een mogelijke verklaring voor deze bevinding zou kunnen zijn dat adolescenten die zich vervelend voelen over het feit dat ze niets van hun donor weten, het gevoel hebben dat zij belangrijke informatie over een gedeelte van hun

familieboom missen (Mann, Hosman, Schaalma, & De Vries, 2004). Dit komt overeen met Erikson's theorie over identiteitsontwikkeling (1968), waarin wordt gesuggereerd dat wanneer iemand in de war is over zijn of haar identiteit, hij/zij minder in staat is om zichzelf te kalmeren. Dat heeft mogelijk weer als gevolg de adolescent minder zelfvertrouwen heeft dan adolescenten die zichzelf wel kunnen kalmeren. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat adolescenten die over het algemeen meer probleemgedrag vertonen en minder zelfvertrouwen hebben, ook minder tevreden zijn over andere aspecten, zoals het wel/niet kennen van hun spermadonor, wanneer daar naar wordt gevraagd.

Uiteraard heeft ook deze studie een aantal beperkingen die moeten worden besproken. We hebben alleen gebruik gemaakt van rapportages van de adolescenten zelf. Er is dus mogelijk sprake van selectieve rapportage als, bijvoorbeeld, de adolescenten zich aangevallen voelden over de keuzen die hun moeder over de spermadonatie hebben gemaakt en daarom de vragenlijsten net iets positiever invullen dan dat de werkelijkheid is. Toekomstige studies zouden data moeten verzamelen bij meerdere bronnen, zoals ouders en leerkrachten. Daarnaast is de huidige studie, ondanks dat de DLLFS een longitudinaal design heeft, gebaseerd op cross-sectionele analyses. Het zou interessant zijn om in longitudinale studies te kijken naar hoe gevoelens over het niet kennen van je donor, in relatie met zelfvertrouwen en probleemgedrag, zich over de tijd ontwikkelt. Tot slot is de steekproef in de huidige studie is absoluut gezien niet erg groot. Dit zorgt ervoor dat we een geringe power hebben om eventuele kleine verschillen in de populatie te detecteren. Belangrijk om daarbij in gedachten te houden, is dat er in Nederland ongeveer 5000 gezinnen met lesbische moeders zijn en dat de steekproef dus relatief groot is (Bos & Van Gelderen, 2010). Daarnaast hebben we geprobeerd de beperking van de steekproefgrootte te ondervangen door bootstrapmethoden uit te voeren.

Ondanks deze beperkingen hebben we laten zien dat donor type (bekende, identiteit-geregistreerde en anonieme donoren) in gezinnen met lesbische moeders en hun adolescenten niet gerelateerd is aan het zelfvertrouwen of probleemgedrag van de adolescenten. Alhoewel we geen bewijs hebben gevonden voor het idee dat een anonieme donor schadelijk is voor adolescenten die vanaf hun geboorte opgroeien bij hun lesbische moeders, is toekomstig onderzoek nodig om te onderzoeken wat de beste strategieën zijn om het zelfvertrouwen van adolescenten die niet tevreden zijn over het gebrek aan contact met de man door wiens sperma zij zijn verwekt te verhogen.

Referenties

- Achenbach, T.M., & Rescorla, L.A. (2001). *Manual for ASEBA School-Age Forms & Profiles*. Burlington, VT, USA: University of Vermont, Research Center for Children, Youth, & Families.
- Agigian, A. (2004). *Baby Steps: How Lesbian Alternative Insemination is Changing the World*. Middletown, CT, USA: Wesleyan University Press.
- Almack, K. (2006). Seeking sperm: accounts of lesbian couples' reproductive decision-making and understandings of the needs of the child. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 20, 1-22.
- Baran A, & Pannor, R. (1993). Perspectives on open adoption. *The Future of Children*, 3, 119-124.
- Barrett, S.E. (1997). Children of lesbian parents: The what, when, and how of talking about donor identity. *Women & Therapy*, 20, 43-55.
- Beeson, D.R., Jennings P.K., & Kramer W. (2011). Offspring searching for their sperm donors: How family type shapes the process. *Human Repruction*, 26, 2415-2424.
- Blascovich, J. & Tomaka, J. (1991). Measures of Self-esteem. In J.P. Robinson, P.R. Shaver, & L.S. Wrightsman (Eds.), *Measures of Personality and Social Psychological Attitudes*. San Diego, CA, USA: Academic Press.
- Bos, H.M.W. (2004). *Parenting in planned lesbian families*. Amsterdam: Vossius.
- Bos, H.M.W., & Gartrell, H.M.W. (2010). Adolescents of the U.S. national longitudinal lesbian family study: The impact of having a known or an unknown donor on the stability of psychological adjustment. *Human reproduction*, 26, 630-637.
- Chabot, J.M., & Ames, B.D. (2004). "It wasn't 'let's get pregnant and go do it'": Decision-making in lesbian couples planning motherhood via donor insemination. *Family Relations*, 53, 348-356.
- Crabb, S., & Augoustinos, M. (2008). Genes and families in the media: Implications of genetic discourse for constructions of the 'family'. *Health Sociology Review*, 17(3), 303-312.
- De Groot, A. (1996). Cross-cultural generalizability of the youth self-report and teacher's report form cross-informant syndromes. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 24(5), 651-664.
- Dubois, D.L., & Tevendale, H.D. (1999). Self-esteem in childhood and adolescence: Vaccine or epiphenomenon? *Applied and Preventive Psychology*, 8, 103-117.
- Efron, B., & Tibshiriani, R.J. (1993). *An Introduction to the Bootstrap*. New York, NY, USA: Chapman & Hall.
- Erikson E.H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York, NY, USA: Norton Company.
- Freeman, T., & Golombok, S. (2012). Donor insemination: a follow-up study of disclosure decisions, family relationships and child adjustment at adolescence. *Reproductive BioMedicine Online*, 25, 193-203.
- Gartrell, N., & Bos, H.M.W. (2010). The US National Longitudinal Lesbian Family Study: Psychological adjustment of the 17-year-old adolescents. *Pediatrics*, 126(1), 1-9.
- Gartrell, N., Bos, H.M.W., Goldberg, N.G., Deck, A., & Van Rijn-van Gelderen, L. (2014). Satisfaction with known, open-identity, or unknown sperm donors: Reports from lesbian mothers of 17-year-old adolescents. *Fertility & Sterility*, 103, 242-248.
- Gartrell, N., Peyser, H., & Bos, H.M.W. (2011). Planned lesbian families: A review of the U.S. National Longitudinal Lesbian Family Study. In D.M. Brodizinsky, A. Pertman, D.B. Kunz (Eds.), *Lesbian and Gay Adoption. A New American Reality*. Oxford, US: Oxford University Press.
- Gliner, J.A., Morgan, G.A., & Leech, N.L. (2011). *Research in methods in applied settings: An integrated approach to design and analysis*. Londen/New York: Routledge.

- Goldberg, A.E. (2010). *Lesbian and gay parents and their children. Research on the family life cycle*. Washington DC, USA: American Psychological Association.
- Goldberg, A.E., & Allen, K.R. (2007). Imagining men: Lesbian mothers' perceptions and intentions about male involvement across the transition to parenthood. *Journal of Marriage and Family*, 69, 352-365.
- Goldberg, A.E., & Allen, K.R. (2013). Donor, dad, or...? Young adults with lesbian parents' experiences with known donors. *Family Process*, 52, 338-350.
- Golombok, S. (2015). *Modern families. Parents and children in new family forms*. Cambridge, U.K: Cambridge University Press.
- Grace, V.M., Daniels, K.R., & Gillett, W. (2008). The donor, the father, and the imaginary constitution of the family: Parents' constructions in the case of donor insemination. *Social Science & Medicine*, 66, 301-314.
- Greil, A.L., Slason-Blevins, K., & McQuillan, J. (2010). The experience of infertility: A review of recent literature. *Sociology of Health & Illness*, 32, 140-162.
- Grotevant, H.D., Dunbar, N., Kohler, J.K., & Esau, A.M.L. (1993). Adoptive identity: How contexts within and beyond the family shape developmental pathways. *Family Relations*, 49, 379-387.
- Harter, S. (1993). *Self-esteem*. New York, NY, USA: Springer.
- Hertz, R. (2002). The father as an idea: A challenge to kinship boundaries by single mothers. *Symbolic Interaction*, 25, 1-31.
- Ilioi, E.C., & Golombok, S. (2014). Psychological adjustment in adolescents conceived by assisted reproduction techniques: A systematic review. *Human Reproduction Update*, 21, 84-96.
- Jadva, V., Freeman, T., Kramer, W., Golombok, S. (2009). The experiences of adolescents and adults conceived by sperm donation: Comparisons by age of disclosure and family type. *Human Reproduction*, 24, 1909-1919.
- Jadva, V., Freeman, T., Kramer, W., & Golombok, S. (2010). Experiences of offspring searching for and contacting their donor siblings and donor. *Reproductive BioMedicine Online*, 20, 523-532.
- Landau, R. (1998). The management of genetic origins: secrecy and openness in donor assisted conception in Israel and elsewhere. *Human Reproduction*, 13(11), 3268-3273.
- Jasinskaja-Lahti, I., & Liebkind, K. (2001). Perceived discrimination and psychological adjustment among Russian-speaking immigrant adolescents in Finland. *International Journal of Psychology*, 36, 174-185.
- Kosterman, R., Hawkins, J.D., Mason, W.A., Herrenkohl, T.I., Lengua, L.J., & McCauley, E. (2010). Assessment of behavior problems in childhood and adolescence as predictors of early adult depression. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 32, 118-127.
- Mann, M.M., Hosman, C.M., Schaalma, H.P., & De Vries, N.K. (2004). Self-esteem in a broad-spectrum approach for mental health promotion. *Health Education Research*, 19, 357-372.
- McNair, R., Dempsey, D., Perlesz, A., & Wise, S. (2002). Lesbian parenting: Issues, strengths and challenges. *Family Matters*, 63(Spring/Summer), 40-49.
- Miall, C.E. (1986). The stigma of involuntary childlessness. *Social Problems*, 33, 268-282.
- Miall, C.E. (1994). Community constructs of involuntary childlessness: sympathy, stigma, and social support. *Canadian Review of Sociology*, 31, 392-421.
- Lee, E.J., & Stone, S.I. (2012). Co-occurring internalizing and externalizing behavioral problems: The mediating effect of negative self-concept. *Journal of Youth and Adolescence*, 41, 717-731.
- Luyckx, K., Schwartz, S.J., Goossens, L., Beyers, W., Missotten, L. (2011). Processes of Personal Identity Formation and Evaluation. In S. Schwartz, K. Luyckx, & V.L. Vignoles (Eds.), *Handbook of Identity Theory and Research*. New York, NY, USA: Springer.
- Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health (2013). Promoting the well-being of children whose parents are gay or lesbian. *Pediatrics*, 131, 827-830.

- Ravelingien, A., & Pennings, G. (2013). The right to know your genetic parents: From open-identity gamete donation to routine paternity testing. *The American Journal of Bioethics*, 13, 33-41.
- Readings, J., Blake, L., Casey, P., Jadv, V., & Golombok, S. (2011). Secrecy, disclosure and everything in-between: decisions of parents of children conceived by donor insemination, egg donation and surrogacy. *Reproductive BioMedicine Online* 2011,22, 485-495.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the Self*. New York, NY, USA: Basic Books.
- Rosenberg, M. (1989). *Society and the Adolescent Self Image*. Middletown, CT, USA: Wesleyan University Press.
- Rosenberg, M., Schooler, C., & Schoenbach, C. (1989). Self-esteem and adolescent problems: Modeling reciprocal effects. *American Sociological Review*, 54, 1004-1018.
- Ryan-Flood, R. (2005). Contested heteronormativities: Discourses of fatherhood among lesbian parents in Sweden and Ireland. *Sexualities*, 8, 189-204.
- Sälevaara, M., Suikkari, A.M., & Söderström-Anttila, V. (2013). Attitudes and disclosure decisions of Finnish parents with children conceived using donor sperm. *Human Reproduction*, 10, 2746-2754.
- Scheib, J.E., Riordan, M., & Rubin, S. (2005). Adolescents with open-identity sperm donors: Reports from 12-17 year olds. *Human Reproduction*, 20, 239-252.
- Touroni, E., & Coyle, A. (2002). Decision-making in planned lesbian parenting: An interpretative phenomenological analysis. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 12, 194-209.
- Vanfraussen, K., Ponjaert-Kristofferson, I., & Brewaey, A. (2003). Why do children want to know more about the donor? The experience of youngsters raised in lesbian families. *Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology*, 24, 31-38.
- Van Gelderen, L., Gartrell, N., Bos, H.M.W., Hermanns, J., & Perrin, E. The U.S. National Longitudinal Family Study: Quality of life of adolescents raised from birth by lesbian mothers. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 33, 17-23.
- Van Rijn-van Gelderen, L., Bos, H.M.W., & Gartrell, N.K. (2015). Dutch adolescents from lesbian-parent families: How do they compare to peers with heterosexual parents and what is the impact of homophobic stigmatization? *Journal of Adolescence*, 40, 65-73.
- Wilcox, R.R. (2005). *Introduction to Robust Estimation and Hypothesis Testing (2nd ed.)*. San Diego, CA, USA: Elsevier Academic Press.
- Wilcox, R.R., & Keselman, H.J. (2003). Modern robust data analysis methods: Measures of central tendency. *Psychological Methods*, 8, 254-274.
- Winter, H.B., Dondorp, W.J., Ploem, M.C., Woestenburg, N.O.M., Legemaate, J., De Wert, G.M.W.R. (2012). *Evaluatie Embryowet en Wet Donorgegevens Kunstmatige Bevruchting [Evaluation of the law on embryos and information on artificial reproductive technologies]*. The Hague, The Netherlands: ZONMW.
- Zhang, G. (2015). A parametric bootstrap approach for one-way ANOVA under unequal variances with unbalanced data. *Communications in Statistics – Simulation and Computation*, 44, 827-832.

Over de auteurs

Loes van Rijn-van Gelderen is werkzaam als universitair docent Preventieve Jeugdhulp en Opvoeding aan de afdeling Pedagogische & Onderwijswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam.
Correspondentieadres: L.vanRijn-vanGelderen@uva.nl

Nanette Gartrell, M.D. is een Williams Institute Visiting Distinguished onderzoeker aan de UCLA School of Law en zij heeft een gastaanstelling aan de Universiteit van Amsterdam.

Henny Bos is hoogleraar Sexual and Gender Diversity in Families and Youth aan de afdeling Pedagogische & Onderwijswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam.

